

กฎหมายกับปัญญาประดิษฐ์*

ภูมินทร์ บุตรอินทร์**

บทคัดย่อ

ปัจจุบัน เรากำลังเข้าสู่ยุคที่เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อการใช้ชีวิตประจำวันอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เทคโนโลยีพลิกผันอันเกิดจากเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์มิใช่เพียงมีความสำคัญ แต่เข้ามาเปลี่ยนชีวิตความเป็นอยู่ของคนในสังคมปัจจุบัน บทความนี้อธิบายถึงประวัติศาสตร์และพัฒนาการของเทคโนโลยีดังกล่าวโดยแยกกลุ่มของเทคโนโลยีที่มีผลต่อปัญหาการคุ้มครองทางกฎหมายในปัจจุบัน บทความได้ตั้งคำถามเกี่ยวกับสถานะทางกฎหมายของปัญญาประดิษฐ์ สิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบตามกฎหมายไทยที่นำมาบังคับใช้กับเทคโนโลยีฯ รวมตลอดถึง แนวทางการคุ้มครองทางกฎหมายโดยศึกษาเปรียบเทียบกับระบบกฎหมายอื่น ๆ ที่มีอยู่และเนื้อหาในบทความนี้ได้นำเสนอแนวทางในอนาคตของเรื่องดังกล่าวพอสังเขป

คำสำคัญ: ปัญญาประดิษฐ์, หุ่นยนต์, สถานะของบุคคลตามกฎหมาย, อัลกอริทึม

* Law and Artificial Intelligence (AI)

** Bhumindr Butr-Indr

รองศาสตราจารย์ ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์ลำปาง นิติศาสตรบัณฑิต (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์), เนติบัณฑิตไทย, นิติศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัย Aix-Marseille ประเทศฝรั่งเศส, นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต มหาวิทยาลัยปารีส 2 (L'Université de Pantheon Assas) ประเทศฝรั่งเศส

Abstract

We live in an era of accelerating technological post-humanization in which the form and capacities of human and artificial agents are converging in an unsettling way. Emerging technology in the sphere of artificial intelligence is not just one of the most important topics as it relates to the future of humanity. This paper will examine a technological evolution in the context of an exponential computational growth for the last 40 years. It will suggest a regulatory framework for the artificial computational agents, namely, artificial intelligence systems. It will also seek to explore the legal culpability and liability of different classes of human-AI interactions at the levels of the programmer, the procurers or manufacturers, and the end users. Both of the artificial narrow intelligence (ANI) and the more robust computational systems (AGI/ASI) will also be investigated. In each of the classes of the users, the paper will question whether or not a negligence or strict liability standard for the harm which occurs is appropriate. In addition, this paper will seek to use fundamental concepts of autonomy, agency and liability in order to describe the future of artificial intelligence. Moreover, technological progress heralds brand new conundrums: Could autonomous artificial agents be endowed with a legal personhood? How practical and economic reasons could justify software agents in order to gain a legal personality?

Keywords: Artificial Intelligent, Robot, Legal personhood, Algorithm

1. บทนำ – แนวความคิดในการคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์กับนโยบายทางกฎหมาย

นับตั้งแต่ปี ค.ศ. 1942 ที่นักเขียนนวนิยายวิทยาศาสตร์ ISAAC Asimov ได้ตั้งกฎสามข้อสำหรับหุ่นยนต์¹ ทุกวันนี้เราได้พบเห็นหุ่นยนต์ในโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามามีบทบาททดแทนแรงงานมนุษย์มากขึ้นและถูกนำมาใช้ในชีวิตประจำวันมากขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งรวมถึงการนำปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) มาใช้ในชีวิตประจำวันรูปแบบต่าง ๆ ผ่านระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ต แม้ว่าปัจจุบันประเทศไทยนั้นจะมีสัดส่วนการนำเอาหุ่นยนต์มาใช้ในเชิงอุตสาหกรรมไม่มากนักเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ² แต่อย่างไรก็ตาม ทุกประเทศไม่สามารถหลีกเลี่ยงเทคโนโลยีพลิกผัน (Disruptive Technologies) เหล่านี้ได้อีกต่อไป เนื่องจากเทคโนโลยีเหล่านี้ก่อให้เกิดความได้เปรียบในการแข่งขันทุกรูปแบบซึ่งนำไปสู่ปัญหาเศรษฐกิจและสังคมรูปแบบต่าง ๆ ที่หลายท่านเรียกกันว่า “Post-human”³ หรือ “Robot Economy”⁴ ดังต่อไปนี้

1. การนำระบบอัตโนมัติ (Automation) มาใช้ในทุกภาคส่วน ไม่ว่าจะเป็นภาคอุตสาหกรรม ภาคบริการ ฯลฯ ส่งผลต่อการเลิกจ้างแรงงานเนื่องจากต้นทุนการผลิตที่ถูกกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับคน ไม่ต้องทำสัญญาจ้างแรงงาน ไม่ต้องจ่ายค่าล่วงเวลา ไม่ต้องจ่ายค่าชดเชย รวมถึงปัญหาการฟ้องร้องคดีที่อาจเกิดขึ้นในภายหลัง

2. ปัญหาเรื่อง “สถานะทางกฎหมาย” ของปัญญาประดิษฐ์ ทั้งนี้ทั้งการให้สถานะของปัญญาประดิษฐ์เป็น “บุคคลอิเล็กทรอนิกส์” (Electronic Personhood)⁵ ซึ่งมีความสามารถทาง

¹ A robot may not injure a human being or, through inaction, allow a human being to come to harm.

A robot must obey orders given it by human beings except where such orders would conflict with the First Law.

A robot must protect its own existence as long as such protection does not conflict with the First or Second Law.

² ประเทศไทยมีสัดส่วนการใช้หุ่นยนต์ต่ำกว่าค่าเฉลี่ยความหนาแน่นของการใช้หุ่นยนต์โลก (ค่าเฉลี่ยอยู่ที่ 69 ในขณะที่ไทยอยู่ที่ 55) โปรดดู International Federation of Robotics, “World Robotics Statistics,” สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2561 จาก www.worldrobotics.org

³ Matthew E. Gladden, *Posthuman Management: Creating Effective Organizations in an Age of Social Robotics, Ubiquitous AI, Human Augmentation, and Virtual Worlds*, 2nd edition, (United States of America: Synthynion Press LLC, August 2016).

⁴ European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics

⁵ สถานะเป็น ‘บุคคลอิเล็กทรอนิกส์’ เช่นเดียวกันกับการกำหนดความเป็นบุคคลของบริษัท (corporate personality) ตามกฎหมายบริษัท คำนี้ปรากฏในงานวิชาการของ Visa A. J. Kurki and Tomasz Pietrzykowski, *Legal Personhood: Animals, Artificial Intelligence and the Unborn*, (United States of America: Springer, 2017).

กฎหมายบางอย่างเหมือนกับบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลตามกฎหมาย หรือ การตีความให้ปัญญาประดิษฐ์เป็น “ทรัพย์สิน” ตามระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา

3. ปัญหาเรื่อง “ความรับผิดชอบต่าง ๆ ที่เกิดจากการละเมิด” อันสืบเนื่องจากความบกพร่องของเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ เรื่องดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องโดยตรงกับเรื่องของสถานภาพทางกฎหมายของปัญญาประดิษฐ์และการชดเชยค่าเสียหายที่มีคำถามมากมายว่า “ผู้ใดเป็นผู้รับผิดชอบ”⁶

4. เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์นั้นไม่ได้มีเพียงส่วนประกอบที่เป็นอัลกอริทึมเท่านั้น แต่ยังรวมถึงข้อมูล (Data) ชุดข้อมูล (Database) ข้อมูลส่วนบุคคลที่นำมาใช้ร่วมกันในการประมวลผล ดังนั้นสถานะของข้อมูลที่ถูกการประมวลผลผ่านระบบมีทั้งที่เป็นข้อมูลสารสนเทศและข้อมูลส่วนบุคคล ซึ่งข้อมูลส่วนบุคคลนั้น ได้ถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นปัญหาว่า “ข้อมูลดังกล่าวควรเป็นของใคร?” เมื่อถูกนำไปใช้ในระบบประมวลผลและระบบอัตโนมัติสามารถเข้าถึง หรือ นำไปใช้ได้มากน้อยแค่ไหน นอกจากนี้ การรวบรวมข้อมูลทั่ว ๆ ไปโดยอัตโนมัติจะเป็นของผู้ใด เนื่องจากเป็น “ทรัพย์สิน” ที่มีมูลค่ามหาศาลในปัจจุบัน ดังที่หลายคนเรียกกันว่า “Data is new oil” ดังนั้น ประเด็นเหล่านี้เป็นเรื่องที่รัฐต่าง ๆ ต้องวางแผนไว้

5. ปัญหาการควบคุมปัญญาประดิษฐ์บางประเภทในอนาคตที่ส่งผลกระทบต่อสังคมเหนือการควบคุม เช่น ปัญญาประดิษฐ์ที่ปราศจากการควบคุมโดยอัตโนมัติ (Super autonomous) หรือ ปัญญาประดิษฐ์ที่มีอิสระในการตัดสินใจก่อเจตนาได้ด้วยตนเอง (Meta volitionality หรือ Super volitionality)⁷ ซึ่งทั้งสองกรณีที่กำลังกล่าวนี้นี้เป็นเพียงความน่าจะเป็นในปัจจุบันเท่านั้น แต่ถูกจัดอยู่ในกลุ่มเฝ้าติดตามที่เรียกว่า “ASI” (Artificial Superintelligence) ยิ่งไปกว่านั้น เทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ที่ไร้รูปร่าง หรือ ไร้สิ่งที่เราจะสามารถระบุที่อยู่ที่ตั้ง (Non localizable)⁸ ก็เป็นสิ่งที่น่าเป็นห่วงในสังคมเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในอนาคตเพราะระบบเครือข่ายฯ อาจเปรียบเสมือนท้องทะเลของปัญญาประดิษฐ์ที่ไร้รูปร่างเลยทีเดียว การดำเนินคดีในกรณีดังกล่าวเป็นเรื่องที่ย่างยากซับซ้อนกว่าปัจจุบันมากนัก โดยเฉพาะระบบที่เกี่ยวข้องกับการใช้อาวุธยุทโธปกรณ์⁹

6. ปัญหาเรื่องความสัมพันธ์ของพลเมืองหลังยุคปัญญาประดิษฐ์ (Post Human) ซึ่งจะทำให้เกิดความสัมพันธ์ใหม่อีกมากมาย เช่น เยาวชนที่เติบโตและมีความผูกพันกับปัญญาประดิษฐ์ประเภทหุ่นยนต์ที่ดูแลเลี้ยงดูอาจเลียนแบบพฤติกรรมของสิ่งที่ใกล้ชิด หรือ ผู้สูงอายุที่ได้รับการดูแลจากปัญญาประดิษฐ์จนมีความผูกพันกับปัญญาประดิษฐ์ประเภทหุ่นยนต์ที่ดูแลผู้สูงอายุ

⁶ Kelley M. Scott, “Confronting the Singularity: A Legal Framework for Injury Caused by Artificial Intelligence,” *Journal of Emerging Technologies*, (2016).

⁷ Matthew E. Gladden, *supra* note 3, pp.349-350.

⁸ *Ibid.*, pp. 351-352

⁹ *Ibid.*, pp. 357-360

7. คำถามในเรื่องของการวางแผนของรัฐเรื่องการศึกษาที่เหมาะสมต่อความเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เกิดขึ้น¹⁰ เช่น วิชาชีพใหม่ในสังคมใหม่หลังยุคปัญญาประดิษฐ์¹¹ รวมถึงการวางแผนเรื่องผลกระทบจากการตกงานของแรงงานจำนวนมากจากการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีดังกล่าว คำถามที่สำคัญคือ บุคลากรต่าง ๆ เหล่านี้ควรปรับตัวอย่างไรและมีอาชีพการงานรูปแบบใดรองรับปัญหาที่กำลังจะเกิดมากขึ้นในอนาคต¹²

ดังนั้นโดยสรุปแล้ว แนวทางของรัฐต่าง ๆ¹³ ในการกำหนดยุทธศาสตร์ของประเทศและนโยบายทางกฎหมายจึงแบ่งได้เป็นสองส่วนคือ ก) การคุ้มครองสิทธิของพลเมือง เช่น ข้อมูลส่วนบุคคล ความรับผิด หรือ ความเสียหายที่เกิดจากการนำเทคโนโลยีมาใช้สอยในชีวิตประจำวัน การแสดงสิทธิในการเป็นเจ้าของ หรือ สิทธิในทางทรัพย์สินเหนือปัญญาประดิษฐ์ กฎหมายแรงงานในอนาคต กฎหมายสวัสดิการสังคม และ ข) การคุ้มครองระบบเศรษฐกิจใหม่ทั้งในส่วนของอุตสาหกรรมหุ่นยนต์ และ ปัญญาประดิษฐ์ทุกรูปแบบ ทั้งในเรื่อง ทรัพย์สินทางปัญญาและกฎหมายนิติกรรมสัญญา

เพื่อให้การศึกษาในเรื่องดังกล่าวมีความชัดเจน ผู้เขียนขอแยกอธิบายเป็นหัวข้อตามลำดับดังต่อไปนี้ 2. การศึกษาเปรียบเทียบกับแนวทางการคุ้มครองตามกฎหมายในต่างประเทศ 3. การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย และ 4. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

¹⁰ Subcommittee on Networking and Information Technology Research and Development Committee on Technology National Science and Technology Council, "Supplement to the President's Budget for Fiscal Year 2018," accessed 15 May 2018, from <https://www.nitrd.gov/pubs/2018supplement/FY2018NITRDSupplement.pdf> หรือ Subcommittee on Networking and Information Technology Research and Development Committee on Technology National Science and Technology Council, "Supplement to the President's Budget for Fiscal Year 2017," accessed 15 May 2018, from <https://www.nitrd.gov/pubs/2017supplement/FY2017NITRDSupplement.pdf>

¹¹ Office of Management and Budget, "Efficient, Effective, Accountable An American Budget Analytical Perspectives," accessed 15 May 2018, from https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2018/02/ap_18_research-fy2019.pdf

¹² Donald J. Trump, "Presidential Memorandum for the Secretary of Transportation," accessed 15 May 2018, from <https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/presidential-memorandum-secretary-transportation/>

¹³ Executive Office of the President of the United States, "FY 2019 Administration Research and Development Budget Priorities," accessed 15 May 2018, from <https://www.whitehouse.gov/sites/whitehouse.gov/files/ostp/fy2019-administration-research-development-budget-priorities.pdf>

2. การศึกษาเปรียบเทียบกับแนวทางการคุ้มครองตามกฎหมายในต่างประเทศ

หลังจากปรากฏการณ์หุ่นยนต์ Sophia ที่ได้รับการพัฒนาจากบริษัท Hanson Robotics¹⁴ และถูกพูดถึงกันมากในการได้รับสิทธิพลเมืองของประเทศซาอุดีอาระเบีย ตลอดจนการสร้างสรรค์งานลิขสิทธิ์ประเภทดนตรีกรรมในชื่อเพลง Hello World ของปัญญาประดิษฐ์ที่ทำงานร่วมกับมนุษย์ หรือ Project The Next Rembrandt¹⁵ ซึ่งเป็นโครงการที่ให้ปัญญาประดิษฐ์ได้ศึกษาภาพวาดของศิลปินชาวตะวันตกเป็นจำนวนกว่า 100 ภาพเพื่อศึกษาและพัฒนาเทคนิคการวาดภาพจนสามารถเลียนแบบเทคนิคการวาดภาพในลักษณะเดียวกับศิลปิน เมื่อมีการตั้งโจทย์ให้กับปัญญาประดิษฐ์เพื่อพัฒนางานของตนเอง และกรณีของปัญญาประดิษฐ์ที่คิดและประมวลผลได้รวดเร็วที่สุดในโลกที่ชื่อว่า “Chinese Tianhe-2”¹⁶¹⁷

ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ส่งผลต่อการตัดสินใจของหลายรัฐที่คาดการณ์ถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับสังคมในอนาคตหลังจากการเข้ามาของเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์

สหภาพยุโรปเป็นกลุ่มประเทศแรกที่ได้ศึกษาปัญหาดังกล่าว โดยได้นำเสนอผ่านรายงานประกอบการเสนอร่างกฎหมายว่าด้วยการควบคุมหุ่นยนต์ของ เมดี เดลโว (Mady Delvaux) สมาชิกกลุ่ม Group of the Progressive Alliance of Socialists and Democrats โดยการนำเสนอเนื้อหาในทางแพ่ง หรือ เป็นเรื่องสิทธิหน้าที่ของพลเมือง นอกจากนี้กลุ่มประเทศสหภาพยุโรปยังให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่งต่อเรื่องของความเป็นส่วนตัว (Privacy) และปัญหาการนำเอาข้อมูลหลากหลายประเภทไปใช้ในระบบเครือข่ายฯ ดังนั้นจึงได้มีการคุ้มครองสิทธิในเรื่องดังกล่าวในกฎหมายยุโรปอีกฉบับหนึ่ง คือ General Data Protection Regulation หรือ GDPR เพื่อควบคุมการนำข้อมูลส่วนบุคคลลักษณะต่าง ๆ มาใช้งานเชิงพาณิชย์ รวมตลอดถึงการเพิ่มหน้าที่ให้กับผู้เป็นเจ้าของอัลกอริทึมที่ต้องอธิบายลักษณะการทำงาน กลไกต่าง ๆ ของอัลกอริทึมที่นำมาใช้ดังกล่าว ซึ่งเรียกกันว่า “regulations on algorithmic decision-making” นอกจากนี้ที่กล่าวมา ยังมีประเด็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์ในแง่มุมอื่นที่สำคัญ คือ ปัญญาประดิษฐ์บางประเภทนั้นควรได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายเป็นทรัพย์สินทางปัญญาในรูปแบบใดระหว่าง

¹⁴ ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมได้ที่ Watcharakul Chern, ““โซเฟีย” หุ่นยนต์ AI ตัวแรกของโลกได้รับสิทธิเป็นพลเมืองแล้ว,” สืบค้นเมื่อวันที่ 14 พฤษภาคม 2561, จาก <https://www.beartai.com/news/sci-news/203182>

¹⁵ ING, Microsoft, TU Delft, Mauritshuis and Rembrandthuis, “The Next Rembrandt,” accessed 15 May 2018, from <https://www.youtube.com/watch?v=luygOYZ1Ngo>

¹⁶ Top 500 The List, “TIANHE-2 (MILKYWAY-2),” accessed 15 May 2018, from <https://www.top500.org/featured/systems/tianhe-2/>

¹⁷ Xiang-Ke Liao, Zheng-Bin Pang, Ke-Fei Wang, Yu-Tong Lu, Min Xie, Jun Xia, De-Zun Dong and Guang Suo, “High performance interconnect network for Tianhe system,” *Journal of Computer Science and Technology*, 30(2): pp.259–272 (March 2015), DOI:10.1007/s11390-015-1520-7 (30 November 2014)

สิทธิบัตร ลิขสิทธิ์และความลับทางการค้า เนื่องจากมีความแตกต่างกันพอสมควรในเนื้อหาของกฎหมาย

ดังนั้น โดยสรุปเบื้องต้นจึงมีเอกสารทางกฎหมายที่ต้องศึกษาดังต่อไปนี้

1. European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103 (INL))¹⁸ ซึ่งต่อไปจะขอเรียกว่า “รายงานการศึกษาผลกระทบของสหภาพยุโรป”¹⁹

2. Regulation on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) ซึ่งต่อไปขอเรียกว่า “กฎ GDPR”

3. กฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมตลอดถึงคำพิพากษาต่าง ๆ ซึ่งขอกล่าวในภายหลัง²⁰

¹⁸ The European Parliament, “European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics (2015/2103 (INL)),” accessed 15 May 2018, from <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML%2BCOMPARL%2BP582.443%2B01%2BDOC%2BPDF%2BV0//EN>

¹⁹ ทั้งนี้รายงานดังกล่าวอยู่ภายใต้กรอบของรายงานการศึกษาผลกระทบ กฎเกณฑ์และกฎหมายอีกหลายฉบับดังนี้

- Article 225 of the Treaty on the Functioning of the European Union
- Council Directive 85/374/EEC1
- the study on Ethical Aspects of Cyber-Physical Systems carried out on behalf of the Parliament’s Science and Technology Options Assessment (STOA) Panel and managed by the Scientific Foresight Unit (STOA), European Parliamentary Research Service
- Rules 46 and 52 of its Rules of Procedure
- the report of the Committee on Legal Affairs and the opinions of the Committee on Transport and Tourism, the Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs, the Committee on Employment and Social Affairs, the Committee on the Environment, Public Health and Food Safety, the Committee on Industry, Research and Energy and the Committee on the Internal Market and Consumer Protection (A8-0005/2017)

²⁰ 1) Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products (OJ L 210, 7.8.1985, p. 29).

2) Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (OJ L 119 4.5.2016, p. 1).

3) Cf. the Schuman Declaration (1950): “Europe will not be made all at once, or according to a single plan. It will be built through concrete achievements which first create a de facto solidarity.”

4) Regulation (EC) No 216/2008 of the European Parliament and of the Council of 20 February 2008 on common rules in the field of civil aviation and establishing a European Aviation Safety Agency, and repealing Council Directive 91/670/EEC, Regulation (EC) No 1592/2002 and Directive 2004/36/EC (OJ L 79, 19.3.2008, p. 1).

สำหรับรัฐบาลของประเทศสหรัฐอเมริกาซึ่งเป็นผู้นำทางด้านเทคโนโลยีก็ได้มีงานวิจัยเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าว ประธานาธิบดี Donald J. Trump ได้ออกมาประกาศกำหนดยุทธศาสตร์ประเทศในการสนับสนุนการศึกษาเรื่องนี้อย่างจริงจัง²¹ โดยเฉพาะการวิจัยปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและรูปแบบของงานในอนาคต นอกจากนี้ก็เป็นเรื่องของการรักษาความมั่นคงปลอดภัยทางการทหาร อย่างไรก็ตาม การศึกษาเปรียบเทียบในส่วนของประเทศสหรัฐอเมริกายังมีข้อมูลที่เป็นกฎหมายไม่มากนัก ผู้เขียนจึงขอจำกัดขอบเขตการศึกษาเฉพาะในส่วนของสหภาพยุโรปเป็นส่วนสำคัญในการอธิบาย โดยเฉพาะประเทศฝรั่งเศส

อนึ่ง เพื่อให้ผู้อ่านเห็นปัญหากฎหมายในแง่มุมต่าง ๆ ผู้เขียนจึงขอเสนอตามประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

- 2.1 ประเภทและสถานะทางกฎหมายแห่งของปัญญาประดิษฐ์ในปัจจุบัน
- 2.2 เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น ใครเป็นผู้รับผิดชอบ และรับผิดชอบแค่ไหน อย่างไร
- 2.3 การคุ้มครองข้อมูลประเภทต่าง ๆ และสิทธิของพลเมือง
- 2.4 พรหมแดนของการบังคับสิทธิในบางกรณี เช่น ปัญญาประดิษฐ์ในระบบเครือข่ายรูปแบบต่าง ๆ เช่น การทำงานผ่านอินเทอร์เน็ต การทำงานผ่านดาวเทียม การทำงานใต้ท้องทะเล ฯลฯ

2.1 ประเภทและสถานะทางกฎหมายแห่งของปัญญาประดิษฐ์ในปัจจุบัน

Autonomy	Volitionality	Localizability
Non-autonomous	Non-volitionality	Localizable
Semi-autonomous	Semi-volitionality	Mutilocalizable
Super-autonomous	Meta-volitionality	Nonlocalizable
	Super-volitionality	

5) See the European Parliament legislative resolution of 2 April 2014 on the proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on medical devices, and amending Directive 2001/83/EC, Regulation (EC) No 178/2002 and Regulation (EC) No 1223/2009 (COM (2012) 0542 – C7-0318/2012 – 2012/0266 (COD)).

6) Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council of 11 July 2007 on the law applicable to non-contractual obligations (Rome II) (OJ L 199, 31.7.2007, p. 40).

7) Council Regulation (EC) No 428/2009 setting up a Community regime for the control of exports, transfer, brokering and transit of dual-use items (OJ L 341, 29.5.2009, p. 1).

²¹ The White House, “Artificial Intelligence for the American People,” accessed 15 May 2018, from <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/artificial-intelligence-american-people/>

2.1.1 ประเภทของปัญญาประดิษฐ์- จากการศึกษารายงานผลกระทบของสหภาพยุโรป ในบทนำข้อที่ K ได้แยกปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence) ออกเป็นอีกประเภท นอกเหนือจากการใช้คำว่า “หุ่นยนต์” (Robot) ซึ่งทำให้เราเข้าใจได้ว่า การแบ่งประเภทของปัญญาประดิษฐ์น่าจะแบ่งแยกประเภทของปัญญาประดิษฐ์ออกเป็นหลายประเภท กล่าวคือ ปัญญาประดิษฐ์ประเภทที่มีรูปร่างจับต้องได้หรือหุ่นยนต์ และปัญญาประดิษฐ์ประเภทที่ไม่มีรูปร่างชัดเจน เช่น ประเภทที่เป็นระบบปฏิบัติการต่าง ๆ เป็นต้น หรือการแบ่งประเภทของปัญญาประดิษฐ์อาจจัดแบ่งโดยลักษณะความสามารถของปัญญาประดิษฐ์เป็นกลุ่มประเภทที่สามารถทำงานอัตโนมัติในระดับเบื้องต้น (Artificial Narrow Intelligence หรือ ANI) หรือประเภทที่สามารถคิดเป็นเหตุเป็นผล วางแผน แก้ปัญหา เรียนรู้ได้เองจากประสบการณ์ (Artificial General Intelligence หรือ AGI) และปัญญาประดิษฐ์ประเภทที่สามารถคิดเชิงนามธรรมได้ เรียนรู้ได้และตัดสินใจได้เองอย่างมีอิสระเหนือการควบคุมใด ๆ (Artificial Superintelligence หรือ ASI)

2.1.2 สถานะของปัญญาประดิษฐ์- คำถามที่ถามกันมากที่สุดคือปัญญาประดิษฐ์ควรเป็นเพียงทรัพย์สิน หรือ มีสถานะภาพบุคคลทางกฎหมาย (Electronic Personhood) ในลักษณะใกล้เคียงกับมนุษย์หรือไม่ เนื่องจากมีหลายประเด็นที่สาธารณชนให้ความสนใจ เช่น ถ้าปัญญาประดิษฐ์สามารถสร้างสรรค์ผลงานอันมีลิขสิทธิ์ได้ด้วยตนเอง (Computer Generated Work หรือ CGW) หรือ ประดิษฐ์คิดค้นนวัตกรรมใหม่ขึ้นมาเอง สองกรณีดังกล่าวนี้จะมีผลทางกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาอย่างไร ใครควรเป็นเจ้าของชิ้นงานดังกล่าวระหว่างปัญญาประดิษฐ์ หรือ ผู้พัฒนาปัญญาประดิษฐ์ นอกจากประเด็นดังกล่าวก็เป็นประเด็นเรื่องความสัมพันธ์ส่วนบุคคลของมนุษย์และปัญญาประดิษฐ์ เช่น การนำหุ่นยนต์ผู้ดูแลคนในครอบครัว (ทั้งเด็กที่เติบโตขึ้นมาและผู้สูงอายุที่ผ่านการดูแลจนผูกพันต่อกัน) ไปทำลายหรือทำให้พ้นสภาพเมื่อครบกำหนดอายุตามสัญญาให้บริการลักษณะต่าง ๆ หรือการแก้ปัญหากรณีอื่น ๆ รวมถึงความเสียหายที่เกิดจากการใช้งานทั้งหมด ใครจะเป็นผู้ชำระหนี้

ปัญหาดังกล่าวนี้ในปัจจุบันมีการตั้งคำถามกันอยู่มากในวงการวิชาการ และได้ข้อสรุปตรงกันว่าต้องแยกการคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์ออกเป็นหลายประเภทเพราะมีลักษณะที่แตกต่างกันในรายละเอียด ผู้เขียนสามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

ก) สถานภาพของปัญญาประดิษฐ์กลุ่มที่สามารถทำงานอัตโนมัติในระดับเบื้องต้น (Artificial Narrow Intelligence หรือ ANI) หรือระดับที่สามารถคิดเป็นเหตุเป็นผล วางแผน แก้ปัญหา เรียนรู้ได้เองจากประสบการณ์ (Artificial General Intelligence หรือ AGI) ควรจะมีลักษณะเป็นเพียง “ทรัพย์สิน” ของเจ้าของงาน หรือ ผู้พัฒนา ประเด็นดังกล่าวถูกหยิบยกขึ้นมาจากกรณีงานลิขสิทธิ์ที่ถูกสร้างสรรค์โดยปัญญาประดิษฐ์ การพิจารณาถึงศักยภาพของระดับปัญญาประดิษฐ์ผู้มีสติและวิจรรณญาณ ต้องพิจารณาองค์ประกอบสองเรื่องที่สำคัญในการแบ่งแยก กล่าวคือ “ความสามารถในการตัดสินใจอย่างเป็นอิสระ (Autonomy)” หมายถึง มีอิสระในการตัดสินใจได้ด้วยตนเองปราศจากการออกคำสั่งหรือควบคุม และ “ความสามารถที่แสดงให้เห็น

ถึงความมุ่งมั่นหรือการสร้างเจตนาธรรมณ์เป็นของตนเองในการตัดสินใจก่อเจตนา (Volitionality)” เนื่องจากความสามารถในการสร้างสรรค์ผลงานลิขสิทธิ์ตามกฎหมายนั้น จะต้องเป็นการสร้างสรรค์ด้วยตนเอง (Creativity) ดังนั้นการตีความดังกล่าว หมายถึงตัวผู้สร้างสรรค์งานต้องคิดได้เอง ตัดสินใจได้เอง ก่อเจตนาได้เอง ถ้าไม่สามารถทำสิ่งเหล่านี้ได้ก็ควรเป็นเพียงทรัพย์สินของเจ้าของงานเท่านั้น ไม่ควรมีสถานภาพอื่นตามกฎหมาย

ผู้เขียนขอเทียบเคียงการทำงานของปัญญาประดิษฐ์กลุ่มนี้กับสัตว์ที่มีปัญญา (Animal Intelligence) ยกตัวอย่างเช่น กรณีช้างวาดภาพได้ที่ศูนย์ฝึกลูกช้างจังหวัดลำปาง แม้จะสามารถวาดรูปได้เอง แต่ก็ไม่ใช่ว่าการวาดจากความเป็นอิสระในการตัดสินใจ หรือก่อเจตนาขึ้นมาเอง แต่ช้างดังกล่าวได้รับการฝึกบ่อยครั้งจนเกิดการจดจำจากประสบการณ์ ดังนั้นเมื่อความช่างดังหุเพื่อควบคุมการทำงานก็จะส่งผลต่อการการตัดสินใจตามคำสั่ง²² ลักษณะดังกล่าวสามารถเทียบเคียงได้กับการเรียนรู้ของ ANI และ AGI (Deep Learning & Decision Making) ลักษณะดังที่กล่าวมานี้เป็นบรรทัดฐานที่ปรากฏอยู่ในการตัดสินคดีของศาลในหลายประเทศทั่วโลก เช่น สหภาพยุโรป²³ และ สหรัฐอเมริกา²⁴ นอกจากนี้ในหลายประเทศก็บัญญัติกฎหมายไว้ชัดเจนว่างานอันมีลิขสิทธิ์นั้นผู้สร้างสรรค์ต้องเป็นบุคคลธรรมดาเท่านั้น นิติบุคคลจะเป็นเจ้าของลิขสิทธิ์ได้ก็ต้องเป็นการรับโอนสิทธิ เช่น ประมวลกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา L-111-1²⁵ หรือกฎหมายของประเทศส่วนใหญ่ที่ใช้ระบบซีวิลลอว์ ยกตัวอย่างเช่น กรณีที่นำปัญญาประดิษฐ์มาใช้ประมวลผลในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อเขียนข่าวของสำนักพิมพ์ต่าง ๆ งานสร้างสรรค์ก็ตกเป็นสิทธิของเจ้าของอัลกอริทึม

ข) สถานภาพของปัญญาประดิษฐ์กลุ่มที่สามารถคิดเชิงนามธรรมได้ เรียนรู้ได้และตัดสินใจได้เองอย่างมีอิสระเหนือการควบคุมใด ๆ (Artificial Superintelligence หรือ ASI) กรณีดังกล่าวเป็นประเด็นที่มีการโต้แย้งกันอย่างยิ่งว่าถ้าปัญญาประดิษฐ์กลุ่มนี้มีอิสระในการคิดตัดสินใจได้ด้วยตนเอง ในที่นี้หมายถึง ความสามารถในการตัดสินใจอย่างเป็นอิสระ (Super-autonomous) และความสามารถในการกำหนดเป้าหมาย สร้างความปรารถนาและสร้างชุดความเชื่อได้ด้วยตนเอง (Meta-volitional หรือ Super-volitional)²⁶ ปัญญาประดิษฐ์กลุ่มนี้ควรมีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายหรือไม่ ? กรณีดังกล่าวนี้เชื่อมโยงกับประเด็นทางกฎหมายอีกหลายเรื่องที่สำคัญ เช่น การแยกสิทธิหน้าที่และความรับผิดชอบของปัญญาประดิษฐ์ออกจากผู้ผลิต ผู้นำเข้า หรือผู้พัฒนาเทคโนโลยี รวมถึงสิทธิในการเป็นเจ้าของทรัพย์สินทางปัญญา (สิทธิบัตรและ

²² ศึกษาเพิ่มเติมได้อีกในคดีลิงถ่ายภาพซึ่งมีข้อเท็จจริงแตกต่างออกไป - *Naruto (PETA) v. David John Slater et al*

²³ European Patent Office - Decisions VICOM (T 208/84 - Computer-related invention/VICOM, OJ EPO 1987, 14

²⁴ UK-C-5/08 Infopaq International A/S v Danske Dagbaldes Forening (computer generated imagery CGI & computer generated work CGW)

²⁵ L.111-1 Code de la Propriété Intellectuelle « La qualité d’auteur appartient, sauf preuve contraire, à celui ou ceux sous le nom de qui l’œuvre est divulguée »

²⁶ Matthew E. Gladden, *supra* note 3, pp.362-364.

ลิขสิทธิ์) นักกฎหมายฝ่ายสนับสนุนหลายท่านเห็นว่าเป็นไปได้ที่จะคุ้มครองสิทธิให้กับปัญญาประดิษฐ์ประเภทดังกล่าวเพราะปัญญาประดิษฐ์มีลักษณะบางประการคล้ายคลึงกับสถานะของนิติบุคคล เช่น มีอายุยืนยาวไม่จำกัด ดังนั้น ปัญญาประดิษฐ์ที่ถูกนำมาใช้อาจมีอายุการทำงานมากกว่าหนึ่งร้อยปีซึ่งเมื่อถึงเวลานั้น ถ้าปัญญาประดิษฐ์เป็นทรัพย์สินขององค์กรใดองค์กรหนึ่งหรือนิติบุคคล ก็อาจจะพบปัญหาวานิติบุคคลนั้นผ่านการควมรวมกิจการ หรือขายกิจการไปแล้วหลายครั้ง การพิสูจน์ถึงความรับผิดชอบที่จะเกิดขึ้นในภายหลังก็เป็นเรื่องยากยิ่งนัก บางประเทศนั้นกฎหมายก็เปิดช่องให้คิดไปได้ว่าปัญญาประดิษฐ์สามารถเป็นประธานแห่งสิทธิ หรือเจ้าของทรัพย์สินได้ เช่น ประมวลกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาของสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาตรา L-611-6 บัญญัติให้นิติบุคคลเป็นเจ้าของสิทธิบัตรได้²⁷ หรือแนวปฏิบัติของสหภาพยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิบัตร มาตรา 58²⁸ อย่างไรก็ตาม ปัญหาดังกล่าวได้มีการโต้แย้งออกเป็นสองฝ่ายคือ ฝ่ายสนับสนุนให้มีการคุ้มครองสถานะบุคคลของปัญญาประดิษฐ์ประเภทนี้ (กลุ่ม Silicon Ethic) ซึ่งเห็นว่าเมื่อปัญญาประดิษฐ์มีสติปัญญาและความรู้สึกในลักษณะเดียวกับมนุษย์ ก็ควรจะได้รับ ความคุ้มครอง อีกฝ่ายหนึ่ง (Green Ethic) เห็นตรงกันข้าม กลุ่มนี้เห็นว่าไม่ควรจะคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์เทียบเท่ากับมนุษย์ หรือ สัตว์อื่น ๆ ที่มีปัญญา ฝ่ายนี้ให้เหตุผลไว้อย่างน่าฟัง ดังนี้²⁹

1. เหตุผลที่มีการออกกฎหมายคุ้มครองการทารุณกรรมสัตว์มีวัตถุประสงค์บางอย่างที่ชัดเจนคือ การคุ้มครองสัตว์ที่สามารถแสดงออกได้ซึ่งความรู้สึกต่าง ๆ เช่น เจ็บ กลัว โดยเฉพาะสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมเพราะสัตว์ประเภทนี้สามารถแสดงออกถึงความรู้สึกได้ (เหตุผลว่าทำไมไม่คุ้มครองแมลง) นอกจากนี้สัตว์บางประเภทที่มีปัญญา เช่น สุนัข ลิงและสัตว์เลี้ยงอื่น ๆ ที่สามารถตอบสนองต่อความเห็นอกเห็นใจของมนุษย์ได้ ย่อมได้รับการยอมรับในระดับที่สูงกว่าสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมอื่น ๆ อย่างไรก็ตาม สัตว์ หรือ สิ่งมีชีวิตทุกประเภทมีลักษณะที่ตรงกันบางอย่างที่ปัญญาประดิษฐ์ไม่มี ที่ผู้เขียนกล่าวว่ามีบางสิ่งเหมือนมนุษย์เพราะมีอวัยวะและระบบประสาทเหมือนมนุษย์ในขณะที่ปัญญาประดิษฐ์ไม่มีอวัยวะบางอย่างที่รับรู้ความรู้สึกเช่นเดียวกับสัตว์ เช่น เมื่อไม่มีกระเพาะอาหาร ก็ไม่รู้สึกหิว เป็นต้น³⁰

2. ปัจจุบัน มีการใช้ artificial neural networks เพื่อพัฒนาปัญญาประดิษฐ์ให้มี neurological expression ได้ แต่ถ้าศึกษาลงไปให้ลึก เราจะสามารถแยกประเภทของความรู้สึกพื้นฐานออกเป็น 2 ประเภท คือ sensory feeling กับ physiological feeling ในส่วนของ sensory feeling นั้นวิทยาศาสตร์พัฒนาตัวรับรู้ความรู้สึกเทียม (เช่น จมูกเทียม ลิ้นเทียม เพื่อ

²⁷ L611-6 Code de la propriété intellectuelle « Le droit au titre de propriété industrielle mentionné à l'article L. 611-1 appartient à l'inventeur ou à son ayant cause »

²⁸ Article 58 « a European patent application may be filed by any natural or legal person or anybody equivalent to a legal person by virtue of the law governing it ».

²⁹ Visa A. J. Kurki and Tomasz Pietrzykowski, *supra* note 5, pp.93-95.

³⁰ *Ibid.*

ประโยชน์ในการตรวจสอบอาหารบูต หรือตรวจหายาเสพติด เป็นต้น) ได้แล้ว ดังนั้น ปัญหาประดิษฐ์จึงมีประสาทรับรู้และแสดงออกถึง sensory feeling ได้เมื่อถูกกระตุ้นด้วยสิ่งเร้า ที่เกิดจากสิ่งแวดล้อม แต่ในส่วนของ physiological feeling เช่น รัก หิว สะอิดสะเอียน อิจฉา ง่วง ผื่น ที่เกิดจากสภาวะในคน ปัญหาประดิษฐ์ทำไม่ได้เนื่องจากลักษณะทางกายภาพ ดังนั้น ปัญหาประดิษฐ์ที่สามารถทำได้ใกล้เคียงที่สุด คือ “human-like emotions” เช่น “แสดงออก” ว่า หิว แต่ไม่ได้ “รู้สึก” หิวจริง ๆ หรือแสดงออกกว่ารักโดยไม่ได้รับรู้สึกรัก ๆ เนื่องจากมีได้มีอวัยวะในการ รับสัมผัสได้เช่นเดียวกับมนุษย์ หรือสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมอื่น ๆ

2.2 เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น ใครเป็นผู้รับผิดชอบ และรับผิดชอบ แะไหน อย่างไร

ปัจจุบันนี้ ปัญหาประติษฐ์มีได้อยู่แค่เพียงในโรงงานอุตสาหกรรม แต่เข้ามาใน ชีวิตประจำวันของเรามากขึ้นเรื่อย ๆ เช่น รถยนต์อัจฉริยะ³¹ (Autonomous vehicles) โดรน (Drones (RPAS) หุ่นยนต์ผู้ดูแล (Care robots) หุ่นยนต์ทางการแพทย์ (Medical robots) ชิ้นส่วน อวัยวะเทียมของมนุษย์³² (Human repair and enhancement) หรือการนำมาใช้ประโยชน์ในงาน บริการผ่านระบบเครือข่าย³³ ดังนั้น ความเสียหายอาจเกิดขึ้นได้ในทุกภาคอุตสาหกรรมและการ บริการ³⁴ ปัญหาที่สำคัญก็คือใครเป็นผู้รับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น

เมื่อศึกษาเปรียบเทียบกับประเทศต่าง ๆ ประเด็นดังกล่าวนี้ได้รับการคุ้มครองอยู่ พอสมควรในกฎหมายปัจจุบัน ยกตัวอย่างเช่น ในกลุ่มสหภาพยุโรปได้ออกกฎหมายที่บังคับในเรื่อง ทั่วไป เช่น ความรับผิดอันเกิดจากความเสียหายของสินค้าไม่ปลอดภัย³⁵ และเรื่องเฉพาะกิจการบาง ประเภท เช่น การก่อความเสียหายจากการใช้โดรนไร้คนขับ³⁶ อย่างไรก็ตาม การคุ้มครองทาง กฎหมายยังไม่เพียงพอกับการแก้ไขปัญหาใหม่ที่จะเกิดขึ้น เช่น เรื่องความรับผิดอันเกิดจากการตกลง

³¹ U.S. Department of Transportation, “Automated Driver Systems 2.0,” accessed 15 May 2018, from http://nhtsa.gov/sites/nhtsa.dot.gov/files/documents/13069a-ads2.0_090617_v9a_tag.pdf

³² U.S. Food & Drug Administration, “FDA permits marketing of artificial intelligence-based device to detect certain diabetes-related eye problems,” accessed 15 May 2018, from <https://www.fda.gov/NewsEvents/Newsroom/PressAnnouncements/ucm604357.htm>

³³ สฤณี อาชวานันทกุล, “กูเกิล ขำพลอม กับปัญหาประดิษฐ์,” สืบค้นเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม 2561, จาก <http://www.bangkokbiznews.com/blog/detail/644616>

³⁴ European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics

³⁵ Council Directive 85/374/EEC of 25 July 1985 on the approximation of the laws, regulations and administrative provisions of the Member States concerning liability for defective products

³⁶ Regulation (EC) No 216/2008 of the European Parliament and of the Council 12 และ The recommendations of Parliament’s resolution of 29 October 2015 on safe use of remotely piloted aircraft systems (RPAS)

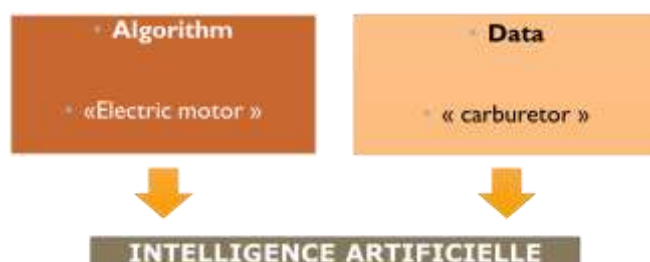
ทำนิติกรรมสัญญาโดยตรงกับปัญญาประดิษฐ์ (robots' contractual liability) หรือความรับผิดอันเกิดจากการละเมิดโดยปัญญาประดิษฐ์ (robots' non-contractual liability) ซึ่งยากแก่การพิสูจน์และหาผู้รับผิดชอบในการละเมิดที่ชัดเจนได้ แม้ว่าเรื่องดังกล่าวจะเป็น “ความรับผิดเด็ดขาด” (Strict Liability) ซึ่งตัวผู้เสียหายไม่ต้องพิสูจน์ความผิดและความเสียหายก็ตาม แต่การ “หาตัวบุคคลที่ต้องชดใช้ความเสียหาย” เป็นเรื่องที่ยากยิ่งกว่าในอุตสาหกรรมนี้

แนวทางที่เป็นข้อเสนอแนะในรายงานการศึกษาผลกระทบของสหภาพยุโรปฯ สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้³⁷

2.2.1 ผู้ประกอบกิจการที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ออกแบบเทคโนโลยี ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย ฯลฯ ต้องจัดให้มีการประกันภัยความเสียหายที่เกิดขึ้น (compulsory insurance scheme) ซึ่งเป็นมาตรการบังคับสิทธิเพื่อป้องกันผลที่จะตามมา นอกจากนี้ยังได้วางระบบกองทุนเพื่อชดเชยความเสียหายต่าง ๆ (compensation fund) ซึ่งถ้าผู้ประกอบการรายใดที่ยินยอมจ่ายเงินเข้ากองทุนก็จะได้รับการจำกัดความรับผิดในภายหลังตามอัตราส่วน (limited liability if they contribute to a compensation fund)

2.2.2 สำหรับการควบคุมปัญญาประดิษฐ์ ต้องจัดให้มีกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม (Code of Ethic) ในการประมวลผลของปัญญาประดิษฐ์³⁸ และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยต้องเป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำของสหภาพยุโรปที่เกี่ยวข้อง นอกจากนั้น ถ้าปัญญาประดิษฐ์ที่จะต้องผลิตและใช้งานเป็นประเภทที่มีเทคโนโลยีก้าวหน้าและอาจส่งผลกระทบต่อสังคม จะต้องเข้าสู่ระบบการ “ยื่นจดทะเบียน” เพื่อตรวจสอบคุณลักษณะและมีการควบคุมการใช้โดย European Agency for Robotics and Artificial Intelligence เช่น ปัญญาประดิษฐ์กลุ่มที่สามารถคิดเชิงนามธรรมได้ เรียนรู้ได้และตัดสินใจได้เองอย่างมีอิสระเหนือการควบคุมใด ๆ (Artificial Superintelligence หรือ ASI)

2.3 การคุ้มครองข้อมูลประเภทต่าง ๆ และสิทธิของพลเมือง

³⁷ European Parliament resolution of 16 February 2017 with recommendations to the Commission on Civil Law Rules on Robotics

³⁸ ในที่นี้คือ 1. Charter on Robotic 2. Code of Ethical Conduct of Robotics Engineers 3. Code for Research Ethics Committees 4. Licences for Designers and Users

เนื่องจากปัญญาประดิษฐ์ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในธุรกิจบริการรูปแบบต่าง ๆ อาทิเช่น ผู้ให้บริการเครือข่ายรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็น ผู้ให้บริการเนื้อหา (Internet content providers) หรือ ผู้ให้บริการเข้าถึงเครือข่าย (Internet Access Providers) เป็นต้น เทคโนโลยีสมัยใหม่ทำให้ข้อมูลถูกนำมาใช้ในเชิงพาณิชย์มากขึ้น โดยเฉพาะการบริการที่เป็นเทคโนโลยีหลอมรวม (Convergence) ซึ่งรวมไปถึง งานบริการที่ส่งผ่านข้อมูลในรูปแบบการสื่อสารผ่านโครงข่ายอินเทอร์เน็ตโดยไม่ต้องมีโครงข่ายเป็นของตนเอง (Over-The-Top หรือ OTT) เช่น facebook Youtube Netflix Airbnb เป็นต้น เป็นเรื่องยากพอสมควรที่จะตรวจสอบธุรกิจรูปแบบเหล่านี้เนื่องจากมีปัญหาในเรื่องพรมแดนการบังคับใช้สิทธิซึ่งเป็นไปตามกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้อง³⁹

อย่างไรก็ตาม ประเด็นทางกฎหมายที่สำคัญยิ่งกว่าก็คือ การคุ้มครองฐานข้อมูล (Database Protection) และ การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (Privacy) กรณีแรกนั้นได้รับความคุ้มครองในลักษณะของกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญา ส่วนกรณีหลังนั้นได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายคุ้มครองข้อมูล ยกตัวอย่างเช่น สหภาพยุโรปได้คุ้มครองข้อมูลสองประเภทไว้ในกฎหมายยุโรปที่ชื่อว่า Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council¹ (the General Data Protection Regulation) การดำเนินธุรกิจในปัจจุบันจำนวนมากนั้นได้นำข้อมูลสารสนเทศเหล่านี้มาใช้ประโยชน์ในเชิงพาณิชย์รูปแบบต่าง ๆ เช่น การวิเคราะห์พฤติกรรมของผู้บริโภค หรือ ข้อมูลสุขภาพของผู้ใช้ ประเด็นทางกฎหมายที่สำคัญเมื่อนำมาประยุกต์กับปัญญาประดิษฐ์มีดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลเหล่านี้เป็น “ทรัพย์สิน” ในทางกฎหมายหรือไม่? และใครบ้างที่ได้รับความยินยอมให้นำเอาข้อมูลเหล่านี้ไปใช้
2. ข้อมูลที่ถูกใส่เข้าไปในระบบประมวลผล (Input) และข้อมูลที่แสดงผลให้ปรากฏออกมา (Output) นั้นถูกต้องหรือไม่? สามารถตรวจสอบความถูกต้องได้หรือไม่? และถ้าเกิดความผิดพลาดใครจะเป็นผู้รับผิดชอบ?

อนึ่ง สำหรับข้อมูลสารสนเทศ (Information) ที่ไม่ใช่ข้อมูลส่วนบุคคลนั้น เป็นทรัพย์สินในระบบกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาได้ เช่น ลิขสิทธิ์ ซึ่งแบ่งได้อีกเป็นหลายประเภท ไม่ว่าจะเป็น เนื้อหา (Digital Content), ภาพ, งานโสตทัศนวัสดุ ภาพยนตร์ ฯลฯ หรือกรณีข้อมูลทั่วไป (data) ซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ตามกฎหมายเช่นกัน ซึ่งผู้ให้บริการที่เก็บข้อมูลและผู้เป็นเจ้าของข้อมูลจะต้องตกลงกันอย่างชัดแจ้งและได้รับการคุ้มครองสิทธิและหน้าที่ต่อกันในลักษณะของกฎหมายนิติกรรมสัญญา ถ้าสัญญาโอนสิทธิในข้อมูลนั้นไม่เป็นธรรม เช่น เป็นสัญญามัดมือขกที่ไม่เป็นธรรม

³⁹ ยกตัวอย่างกรณีของสหภาพยุโรป - Regulation (EC) No 864/2007 of the European Parliament and of the Council¹ and the Hague Convention of 4 May 1971 on the law applicable to traffic accidents), Vienna Convention on Road Traffic of 8 November 1968 และ the Hague Convention on the law applicable to traffic accidents

หรือ ขัดต่อความสงบเรียบร้อยต่อสังคม (Unfair Adhesion Contract) ก็จะต้องส่งผลให้ข้อตกลงนั้นเป็นโมฆะ เรื่องดังกล่าวเป็นไปตามกฎหมายคุ้มครองผู้บริโภค

สำหรับข้อมูลของการนำอัลกอริทึมมาใช้ในเรื่องของปัญญาประดิษฐ์นั้น อาจส่งผลกระทบต่อความถูกต้องของการประมวลผลข้อมูล ดังนั้นกฎหมายยุโรปจึงได้บัญญัติให้ผู้ที่เป็นเจ้าของอัลกอริทึมต้องชี้แจงรายละเอียดของเทคโนโลยีดังกล่าวด้วย เรื่องดังกล่าวถูกเรียกกันว่า “Right to Explanation of Algorithm” ซึ่งรายละเอียดปรากฏอยู่ในมาตรา 21, 22 และอารัมภบทที่ 71 และภายหลังประเทศสมาชิกได้ตรากฎหมายเพื่อให้สอดคล้องกัน เช่น สาธารณรัฐฝรั่งเศสได้ตรากฎหมายชื่อว่า The French Law for a Digital Republic Act (LOI n° 2016-1321 du 7 Octobre 2016 pour une République numérique) มาคุ้มครองสิทธิในข้อมูลส่วนบุคคลที่เกิดจากการประมวลผลในลักษณะต่าง ๆ

3. การศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายที่เกี่ยวข้องในประเทศไทย⁴⁰

สำหรับประเทศไทยนั้นมีรายละเอียดของกฎหมายที่นำมาปรับใช้กับการคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์ได้ในหลายเรื่องดังต่อไปนี้

3.1 การคุ้มครองสิทธิของปัญญาประดิษฐ์

ประเทศไทยมีกฎหมายอยู่หลายฉบับที่คุ้มครองนวัตกรรม โดยเฉพาะกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญาประเภทต่าง ๆ ในกรณีของการคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์ตามกฎหมายไทยนั้น มีข้อถกเถียงในทางวิชาการว่าเป็นทรัพย์สินหรือไม่ และเป็นทรัพย์สินประเภทใด เมื่อพิจารณาจากกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ซึ่งเป็นกฎหมายทั่วไป ทรัพย์สิน⁴¹ หมายความว่ารวมถึงวัตถุที่มีรูปร่างและวัตถุที่ไม่มีรูปร่างซึ่งอาจมีราคาและถือเอาได้ อย่างไรก็ตาม วัตถุที่ไม่มีรูปร่างที่สามารถถือเอาได้ ดังเช่นที่กล่าวมาจะได้รับความคุ้มครองเมื่อมีกฎหมายพิเศษมารับรองสิทธิและหน้าที่ ซึ่งในที่นี้หมายถึงกฎหมายทรัพย์สินทางปัญญานั้นเอง

กฎหมายสิทธิบัตร⁴² ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการคุ้มครองนวัตกรรมได้กำหนดเงื่อนไขการยื่นจดทะเบียนเพื่อคุ้มครองสิทธิเอาไว้และกำหนดข้อยกเว้นในการคุ้มครองสิทธิเหนือสิ่งประดิษฐ์บาง

⁴⁰ ผู้เขียนรวบรวมโดยสรุปดังต่อไปนี้

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420, 433, 437

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1, 83 ทวิ, 83 สัตต

พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 มาตรา 4, 5, 9, 11

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 56

พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2537 มาตรา 4

⁴¹ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 138

⁴² พระราชบัญญัติสิทธิบัตร พ.ศ. 2522 แก้ไขเพิ่มเติมโดย พระราชบัญญัติสิทธิบัตร (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2542

ประเภทที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือรัฐประศาสน์นโยบาย เนื่องจากในมาตรา 9 (2) (3) บัญญัติไว้ว่าการประดิษฐ์ที่เป็น “กฎเกณฑ์และทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์” หรือ “ระบบข้อมูลเกี่ยวกับการทำงานของคอมพิวเตอร์” นั้นไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมาย⁴³ อัลกอริทึมถูกตีความในทางวิชาการว่าเป็นส่วนหนึ่งของทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ ดังนั้นจึงไม่ได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายสิทธิบัตร อย่างไรก็ตาม การทำหน้าที่หรือการใช้สอย (Function) และผลทางเทคนิค (Effects) ที่เกิดขึ้นจากโปรแกรม อาจได้รับความคุ้มครองในระดับสากล (Computer-related invention) ซึ่งกรณีหลังนี้ก็ยังไม่มีความชัดเจนในทางปฏิบัติ⁴⁴ บางคดีก็ได้รับความคุ้มครอง⁴⁵ บางคดีศาลก็ตัดสินไม่คุ้มครองให้⁴⁶

กฎหมายลิขสิทธิ์ของประเทศไทยได้บัญญัติคุ้มครองโปรแกรมคอมพิวเตอร์ไว้ในมาตรา 30⁴⁷ โดยได้ให้คำนิยามคำว่า “โปรแกรมคอมพิวเตอร์” หมายถึง คำสั่ง ชุดคำสั่งหรือสิ่งอื่นใดที่นำไปใช้กับเครื่องคอมพิวเตอร์ ในความหมายของคำนิยามดังกล่าว หมายถึงการคุ้มครองลิขสิทธิ์นั้นคุ้มครองเพียงส่วนที่เป็นภาษาคอมพิวเตอร์เท่านั้น (source code) ดังนั้นจึงไม่คุ้มครองรวมไปถึงอัลกอริทึมด้วย และในกรณีที่มีการสร้างสรรค์ผลงานลิขสิทธิ์ แม้ว่าผลงานดังกล่าวจะเกิดขึ้นจากการทำงานของปัญญาประดิษฐ์ เช่น กรณี Computer generated work หรือ CGW งานนั้นก็ตกเป็นของผู้สร้างสรรค์ที่เป็นบุคคลธรรมดา หรือ นิติบุคคลแล้วแต่กรณี กรณีสุดท้ายที่กล่าวมานี้เป็นไปตามระบบสากล⁴⁸

⁴³ มาตรา 9 การประดิษฐ์ดังต่อไปนี้ไม่ได้รับความคุ้มครองตามพระราชบัญญัติ

- (1) จุลชีพและส่วนประกอบส่วนใดส่วนหนึ่งของจุลชีพที่มีอยู่ตาม ธรรมชาติ สัตว์ พืช หรือสารสกัดจากสัตว์หรือพืช
- (2) กฎเกณฑ์และทฤษฎีทางวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์
- (3) ระบบข้อมูลสำหรับการทำงานของเครื่องคอมพิวเตอร์
- (4) วิธีการวินิจฉัย บำบัด หรือรักษาโรคนุชน หรือสัตว์
- (5) การประดิษฐ์ที่ขัดต่อความสงบเรียบร้อย หรือศีลธรรมอันดี อนามัยหรือสวัสดิภาพของประชาชน

⁴⁴ Frank A. DeCosta and Aliza G. Carrano, “Intellectual Property Protection for Artificial Intelligence,” *Westlaw Journal Intellectual Property* 1, pp.1-4 (August 2017).

⁴⁵ European Patent Office - Decisions VICOM (T 208/84 - Computer-related invention/VICOM, OJ EPO 1987, 14

⁴⁶ US- Bilski v. Kappos, 561 U.S. 593 (2010)

US - Alice Corp. v. CLS Bank International, 573 U.S. ___, 134 S. Ct. 2347 (2014)

⁴⁷ มาตรา 30 การกระทำได้อย่างใดอย่างหนึ่งแก่โปรแกรมคอมพิวเตอร์อันมีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัตินี้ โดยไม่ได้รับอนุญาตตามมาตรา 15(5) ให้ถือว่าเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ถ้าได้กระทำได้ต่อไปนี้

- (1) ทำซ้ำหรือดัดแปลง
- (2) เผยแพร่ต่อสาธารณชน
- (3) ให้เช่าต้นฉบับหรือสำเนางานดังกล่าว

⁴⁸ ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมที่ UK-C-5/08 Infopaq International A/S v Danske Dagbaldes Forening (computer generated imagery CGI & computer generated work CGW) และกฎหมาย The Copyright, Designs and Patents Act (CDPA)- Section 9(3), 178

ดังนั้นในทางอุตสาหกรรม การยื่นจดสิทธิบัตรในเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์จึงมีความเสี่ยงต่อผู้คิดค้นพัฒนาเพราะงานดังกล่าวอาจสูญเสียความใหม่และความลับในธุรกิจไป เมื่อนำไปยื่นจดทะเบียนแล้วไม่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ในทางปฏิบัติ ผู้ประกอบการจึงเลือกที่จะให้มีการคุ้มครองเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ตามกฎหมายคุ้มครองความลับทางการค้า⁴⁹ โดยใช้กฎหมายนิติกรรมสัญญาเข้ามาผูกพันตัวคู่สัญญาทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเพื่อไม่ให้มีการเปิดเผยความลับดังกล่าว⁵⁰ กรณีดังกล่าวนี้ย่อมส่งผลเสียหายต่อประโยชน์ของสาธารณชนโดยทางอ้อม กล่าวคือ ข้อมูลต่าง ๆ ที่นำเข้าสู่ระบบประมวลผลและความผิดพลาดต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นจากตัวเทคโนโลยี ไม่สามารถเปิดเผยต่อสาธารณชนและยากต่อการตรวจสอบความถูกต้องของปัญหา โดยสรุปจึงกลับกลายเป็นว่าการไม่สามารถเปิดเผยความถูกต้องของข้อมูลได้ ยิ่งก่อให้เกิดปัญหาตามมา

3.2 ความรับผิดเมื่อเกิดความเสียหายต่อผู้บริโภค

เมื่อปัญญาประดิษฐ์ก่อให้เกิดความเสียหาย ทั้งในรูปแบบของหุ่นยนต์อุตสาหกรรม หรือระบบการทำงานอัตโนมัติรูปแบบต่าง ๆ ผู้ที่ได้รับความเสียหายสามารถดำเนินคดีได้ทั้งกฎหมายทั่วไป⁵¹ และกฎหมายพิเศษดังต่อไปนี้

3.2.1 ฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งเรื่องการละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 437 ซึ่งผู้ใดที่เป็นผู้ครอบครอง หรือควบคุมยานพาหนะ หรือทรัพย์สินอันเป็นของเกิดอันตรายโดยสภาพต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้น ยกตัวอย่างเช่น กรณีรถยนต์อัจฉริยะ หรือหุ่นยนต์อุตสาหกรรม กรณีนี้กฎหมายผลักระให้กับผู้ควบคุมและครอบครองในการต้องพิสูจน์แก้ต่าง อันเป็นการแตกต่างจากกรณีการฟ้องคดีทั่วไปที่ผู้ฟ้องคดีต้องเป็นผู้เริ่มนำสืบพิสูจน์ความผิดของอีกฝ่ายที่ถูกโต้แย้ง⁵² นอกจากนั้น ในกรณีที่ผู้ก่อความเสียหายอยู่ต่างประเทศ กฎหมายก็เอื้ออำนวยให้สามารถส่งคำฟ้องอย่างเร่งด่วนได้⁵³ หรือ กรณีที่ผู้ก่อความเสียหายมีตัวแทนอยู่ในประเทศไทย ก็ดำเนินการผ่านไปยังตัวแทนดังกล่าวได้โดยตรง⁵⁴ อย่างไรก็ตาม มาตรา 437 นั้นอาจก่อให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติได้เพราะความรับผิดที่กฎหมายกำหนดนั้นตกไปสู่ตัวผู้ควบคุม หรือครอบครอง ซึ่งในทางปฏิบัติ บุคคลดังกล่าวอาจไม่ใช่ผู้ก่อความเสียหาย แต่เป็นผู้เสียหายโดยตรงในบางกรณี เช่น การเกิดอุบัติเหตุจากการใช้งานรถอัจฉริยะไร้คนขับในคดีต่าง ๆ เช่น รถยนต์ของ Uber หรือ Tesla

⁴⁹ The article 39 of the TRIPS agreements - protect the "information undisclosed".

⁵⁰ Frank A. DeCosta and Aliza G. Carrano, *supra* note 44, p.4.

⁵¹ ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 420, 433 ซึ่งมีหลายความเห็นเทียบเคียงเรื่องความรับผิดของปัญญาประดิษฐ์กับการละเมิดอันเกิดจากสัตว์

⁵² ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 84/1

⁵³ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 83 สัตต

⁵⁴ ดู ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 83 ทวิ

3.2.2 ฟ้องร้องเป็นคดีแพ่งเรื่องการละเมิดตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551⁵⁵ ทั้งนี้สังเกตว่ากฎหมายพิเศษฉบับนี้เป็นประโยชน์ต่อผู้ดำเนินคดีในหลายแง่มุม⁵⁶ กล่าวคือ เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้น ผู้บริโภคไม่ต้องนำสืบพิสูจน์ความผิดว่าจำเลยจงใจ หรือ ประมาทเลินเล่อหรือไม่ และกฎหมายยังกำหนดให้ผู้ประกอบการทุกคนที่เกี่ยวข้องต้อง “ร่วมกันรับผิด” ในความเสียหายดังกล่าว⁵⁷ โดยกฎหมายกำหนดว่า “ผู้ประกอบการ” หมายความว่าผู้ผลิต หรือผู้ว่าจ้างให้ผลิต ผู้นำเข้า ผู้ขายสินค้าที่ไม่สามารถระบุตัวผู้ผลิต ผู้ว่าจ้างให้ผลิต หรือผู้นำเข้าได้ ผู้ซึ่งใช้ชื่อ ชื่อทางการค้า เครื่องหมายการค้า เครื่องหมาย ข้อความหรือแสดงด้วยวิธีใด ๆ อันมีลักษณะที่จะทำให้เกิดความเข้าใจได้ว่าเป็นผู้ผลิต ผู้ว่าจ้างให้ผลิต หรือผู้นำเข้า ซึ่งจะเห็นได้ว่า พ.ร.บ.ความรับผิดฯ นี้มีหลักการสำคัญเอาไว้ใช้ฟ้องผู้ผลิตสินค้า เพราะถ้ารู้ตัวผู้ผลิต ผู้ขายก็ไม่ต้องรับผิด ดังนั้น ถ้ามีความเสียหายจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย เราจึงสามารถฟ้องผู้ผลิตสินค้าได้โดยตรง

3.2.3 การดำเนินคดีละเมิดตามพระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 นั้นยังมีหลักกฎหมายสำคัญอื่น ๆ ที่มุ่งคุ้มครองผู้บริโภค โดยเฉพาะการกำหนดค่าเสียหายเพื่อเยียวยาให้กับผู้ที่ได้รับความเสียหายเป็นสองเท่าจากค่าเสียหายตามความเป็นจริง⁵⁸ หรือ ค่าเสียหายทางจิตใจซึ่งไม่มีบัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์⁵⁹ เป็นต้น นอกจากนี้ การตกลงระหว่างผู้ประกอบการเพื่อจำกัด หรือยกเว้นความรับผิด

⁵⁵ กฎหมายนี้ยังจัดจำแนกสินค้าที่ไม่ปลอดภัยออกเป็น 3 ลักษณะ กล่าวคือ

- 1) สินค้าที่ไม่ปลอดภัยอันเนื่องมาจากการผลิต ตัวอย่างเช่น พบสารปนเปื้อนในอาหาร
- 2) สินค้าที่ไม่ปลอดภัยอันเนื่องมาจากการออกแบบ ตัวอย่างเช่น ความบกพร่องในการผลิตรถยนต์ เพราะตอนออกแบบมักตั้งใจให้เป็นแบบนั้น แต่มาพบภายหลังว่าเทคโนโลยีที่ใช้ันไม่ปลอดภัย อาทิเช่น ระบบถุงลมนิรภัยอาจไม่ทำงานหากใช้ความเร็วที่ 100 กม./ชม.
- 3) สินค้าที่ไม่ปลอดภัยอันเนื่องมาจากไม่ได้กำหนดวิธีใช้ วิธีเก็บรักษา คำเตือน หรือข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าที่เหมาะสม

⁵⁶ ถอดคำบรรยายจากวิชัย อริยะนันทกะ, “ความรับผิดในการกระทำทางละเมิดของปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence),” ในโครงการสัมมนาวิชาการ, จัดโดยคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กรุงเทพมหานคร, 2561.

⁵⁷ มาตรา 5 ผู้ประกอบการทุกคนต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อผู้เสียหายในความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย และสินค้านั้นได้มีการขายให้แก่ผู้บริโภคแล้ว ไม่ว่าความเสียหายนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ประกอบการหรือไม่ก็ตาม

⁵⁸ ถอดคำบรรยายจากวิชัย อริยะนันทกะ, *อ้าวแล้ว เชิงอรรถที่ 56*.

⁵⁹ มาตรา 11 นอกจากค่าสินไหมทดแทนเพื่อละเมิดตามที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ศาลมีอำนาจกำหนดค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายตามหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้ด้วย

- (1) ค่าเสียหายสำหรับความเสียหายต่อจิตใจอันเป็นผลเนื่องมาจากความเสียหายต่อร่างกาย สุขภาพ หรืออนามัยของผู้เสียหาย และหากผู้เสียหายถึงแก่ความตาย สามปี ภริยา บุพการี หรือผู้สืบสันดานของบุคคลนั้นชอบที่จะได้รับค่าเสียหายสำหรับความเสียหายต่อจิตใจ

- (2) หากข้อเท็จจริงปรากฏว่าผู้ประกอบการได้ผลิต นำเข้า หรือขายสินค้าโดยรู้อยู่แล้วว่าสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย หรือมิได้รู้เพราะความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หรือเมื่อรู้แล้วสินค้านั้นไม่ปลอดภัยภายหลังจากการผลิต นำเข้า หรือขายสินค้านั้นแล้วไม่ดำเนินการใด ๆ ตามสมควรเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเสียหาย ให้ศาลมีอำนาจสั่งให้ผู้ประกอบการ

จากความเสียหายที่เกิดจากการนำปัญญาประดิษฐ์ไปใช้⁶⁰ ก็ไม่สามารถนำมากล่าวอ้างกับผู้บริโภคได้เลย ถ้ามีการตกลงในลักษณะดังกล่าว ข้อตกลงนั้นจะถือว่าเป็นข้อตกลงที่ไม่จะมีผลผูกพันกันตามกฎหมาย⁶¹ นอกจากนี้ที่กล่าวมานี้ พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 56 ยังถูกบัญญัติให้ผู้บริโภคอาจขอให้ศาลมีคำสั่งคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาและห้ามมิให้จำเลยไปก่อความเสียหายในช่วงเวลาฟ้องร้องคดี (Freezing Injunction) หมายความว่า ผู้บริโภคสามารถร้องขอต่อศาลให้ผู้ก่อความเสียหายหยุดดำเนินการทุกรูปแบบที่อาจส่งผลกระทบต่อความเสียหายในคดีที่จะฟ้องร้อง และสามารถร้องขอได้ฝ่ายเดียวโดยไม่ต้องมีการวางหลักประกันใด ๆ⁶² กลไกทางกฎหมายดังกล่าวช่วยให้ผู้บริโภคมีโอกาสในการเรียกร้องสิทธิได้มากขึ้น แม้ว่าพยานหลักฐานต่าง ๆ จะอยู่ในความรู้เห็นของภาคอุตสาหกรรมเจ้าของนวัตกรรม

อย่างไรก็ตาม ถ้าปัญญาประดิษฐ์ที่นำมาใช้อยู่นอกขอบเขตของกฎหมายฉบับนี้ ก็จะไม่ได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายฉบับดังกล่าว ประเด็นนี้มีปัญหาในการตีความอยู่พอสมควร ดังจะได้กล่าวในหัวข้อลำดับถัดไป

3.2.4 ปัญหาการบังคับใช้พระราชบัญญัติความรับผิดต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 นั้นอยู่ที่การตีความคำว่า “สินค้า” เพราะกฎหมายฉบับนี้บังคับใช้กับสิ่งที่ถูกเรียกว่าเป็น “สินค้า” ในนิยามของกฎหมายเท่านั้น อนึ่งคำนิยามดังกล่าวในมาตรา 4 บัญญัติว่า “*“สินค้า” หมายความว่า สิ่งทาสหรัพย์ทุกชนิดที่ผลิตหรือนำเข้าเพื่อขาย รวมทั้ง*

จ่ายค่าสินไหมทดแทนเพื่อการลงโทษเพิ่มขึ้นจากจำนวนค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงที่ศาลกำหนดได้ตามที่ศาลเห็นสมควร แต่ไม่เกินสองเท่าของค่าสินไหมทดแทนที่แท้จริงนั้น ทั้งนี้ โดยคำนึงถึงพฤติการณ์ต่าง ๆ เช่น ความร้ายแรงของความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับ การที่ผู้ประกอบการรู้ถึงความปลอดภัยของสินค้า ระยะเวลาที่ผู้ประกอบการปกปิดความปลอดภัยของสินค้า การดำเนินการของผู้ประกอบการเมื่อทราบว่าเป็นสินค้านั้นเป็นสินค้าที่ไม่ปลอดภัย ผลประโยชน์ที่ผู้ประกอบการได้รับ สถานะทางการเงินของผู้ประกอบการ การที่ผู้ประกอบการได้บรรเทาความเสียหายที่เกิดขึ้น ตลอดจนการที่ผู้เสียหายมีส่วนในการก่อให้เกิดความเสียหายด้วย

⁶⁰ กรณีที่ไม่อยู่ภายใต้การคุ้มครองในกฎหมายพิเศษฉบับนี้ ให้ศึกษารายละเอียดเพิ่มเติมในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 373 และพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540

⁶¹ มาตรา 9 ข้อตกลงระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบการที่ได้ทำไว้ล่วงหน้าก่อนเกิดความเสียหาย และประกาศหรือคำแจ้งความของผู้ประกอบการเพื่อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบการต่อความเสียหายอันเกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย จะนำมาอ้างเป็นข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไม่ได้

เพื่อประโยชน์แห่งมาตรานี้ ผู้บริโภคมีความหมายเช่นเดียวกับนิยามคำว่า “ผู้บริโภค” ตามกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองผู้บริโภค

⁶² มาตรา 56 ก่อนยื่นฟ้องคดีผู้บริโภค หากมีเหตุเช่นเดียวกับกรณีที่จะทำให้โจทก์มีสิทธิยื่นคำขอให้ศาลมีคำสั่งจัดให้มีวิธีคุ้มครองชั่วคราวก่อนพิพากษาตามมาตรา 254 (2) แห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือมีความจำเป็นต้องขอให้ศาลมีคำสั่งห้ามชั่วคราวมิให้จำเลยกระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดเพื่อคุ้มครองประโยชน์ของผู้บริโภคเป็นส่วนใหญ่ ผู้ที่จะเป็นโจทก์อาจยื่นคำขอฝ่ายเดียวโดยทำเป็นคำร้องเพื่อขอใช้วิธีการชั่วคราวดังกล่าวก่อนฟ้องได้

คำขอตามวรรคหนึ่งต้องบรรยายถึงข้อเท็จจริงที่แสดงว่ามีเหตุที่จะฟ้องผู้ประกอบการถึงเป็นจำเลยและมีเหตุเพียงพอที่จะทำให้เชื่อว่าสมควรที่ศาลจะมีคำสั่งอนุญาตตามคำขอนั้น รวมทั้งจะต้องมีบันทึกถ้อยคำยืนยันข้อเท็จจริงของผู้รู้เห็นเหตุแห่งการขอนั้นเพื่อสนับสนุนข้ออ้างดังกล่าว

ผลิตผลเกษตรกรรม และให้หมายความรวมถึงกระแสไฟฟ้า ยกเว้นสินค้าตามที่กำหนดในกฎกระทรวง” บทนิยามดังกล่าวกำหนดกรอบในการตีความไว้เพียงเท่านี้ ดังนั้น กรณีของปัญหาประติษฐ์ที่เป็นทรัพย์สินอันมีรูปร่าง จับต้องได้ เคลื่อนย้ายได้ง่ายไม่ติดเป็นการถาวรเท่านั้นจึงจะได้รับความคุ้มครองในกฎหมายฉบับนี้ อาทิเช่น หุ่นยนต์ เครื่องบินโดรน และรถยนต์ ส่วนปัญหาประติษฐ์ในลักษณะอื่น ๆ ไม่อยู่ในขอบเขตการบังคับใช้ในกฎหมายดังกล่าว สิ่งที่น่าสงสัยในการตีความกฎหมายฉบับนี้ก็คือ คำว่า “กระแสไฟฟ้า” นั้นมีขอบเขตกว้างแค่ไหน เราจะเหมารวมว่าปัญหาประติษฐ์ที่ไม่มีรูปร่างทุกประเภทที่อยู่ในเครือข่ายสารสนเทศเป็นกระแสไฟฟ้าได้หรือไม่ หรือปัญหาประติษฐ์ที่มีลักษณะเป็นโรงงานจะได้รับความคุ้มครองในลักษณะใดในอนาคต

3.2.5 ประเด็นสุดท้ายที่นำมาพิจารณาในกรณีการตีความว่าถ้าปัญหาประติษฐ์ไม่ใช่สิ่งห้ามทรัพย์สิน ไม่ใช่กระแสไฟฟ้าตามบทนิยาม และไม่ใช่ทรัพย์สินทางปัญญาทั้งที่เป็นสิทธิบัตรและลิขสิทธิ์ ปัญหาประติษฐ์ที่ทรงภูมิเหล่านี้ควรได้รับการยอมรับในลักษณะใดในสังคมปัจจุบัน

3.3 การคุ้มครองสิทธิในข้อมูลส่วนบุคคล

สำหรับปัญหาในการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในกฎหมายไทยนั้น ปัจจุบันได้มีการร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล พ.ศ. ร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลเกิดขึ้นเนื่องจากในปัจจุบันมีการล่วงละเมิดข้อมูลส่วนบุคคล และยังมีได้มีการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลเป็นการทั่วไป มีเพียงกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในบางเรื่องเท่านั้น เช่น พระราชบัญญัติข้อมูลข่าวสารของราชการ พ.ศ. 2540 พระราชบัญญัติการประกอบกิจการโทรคมนาคม พ.ศ. 2544 และพระราชบัญญัติการประกอบธุรกิจข้อมูลเครดิต พ.ศ. 2545 เป็นต้น

ดังนั้น ร่างพระราชบัญญัติฯ ฉบับนี้จึงเป็นการอุดช่องว่างของกฎหมายในเรื่องการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่ยังไม่มีกฎหมายบัญญัติคุ้มครองไว้โดยเฉพาะ⁶³

เมื่อคำนึงถึงประโยชน์ของการมีพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล หลายประเทศเห็นว่าเรื่องดังกล่าวมีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมปัญหาประติษฐ์ ยกตัวอย่างเช่น สหภาพยุโรปมีกฎข้อบังคับแห่งสหภาพยุโรปว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลที่เรียกว่า GDPR: General Data Protection Regulation 2016 ซึ่งบังคับใช้กับกลุ่มประเทศสมาชิกและคู่ค้าของประเทศเหล่านี้ กฎหมายดังกล่าวกำหนดให้ประเทศคู่ค้าจะต้องมีมาตรฐานการคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลแบบเดียวกันจึงจะมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างกัน หากร่างพระราชบัญญัติฯ ถูกร่างขึ้นมาได้มาตรฐานของกลุ่มสหภาพยุโรปย่อมจะส่งผลดีต่อการคุ้มครองในประเทศไทย

อนึ่ง สารสำคัญของหลักความเป็นส่วนตัวคือการที่บุคคลถูกรุกล้ำในสิทธิดังกล่าวโดยปราศจากความยินยอม ดังนั้น หากบุคคลได้ให้ความยินยอมแล้ว บุคคลผู้นั้นย่อมมีอายุขัยข้อต่อสู้

⁶³ ภูมินทร์ บุตรอินทร์และคณะ, “ความรับผิดชอบของตัวกลางในการเชื่อมต่อผ่านระบบเครือข่ายคอมพิวเตอร์และการคุ้มครองความเป็นส่วนตัวในประเทศไทย,” *วารสารบทบัญญัติ*, เล่มที่ 73, ตอนที่ 3, (กรกฎาคม-กันยายน 2560).

เรื่องสิทธิความเป็นส่วนตัวมาใช้ในการโต้แย้งต่อการกระทำของบุคคลอื่นได้⁶⁴ นอกจากนี้ ร่างพระราชบัญญัติได้มีการให้นิยามคำว่า “ความยินยอม” ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของเรื่องสิทธิความเป็นส่วนตัวเอาไว้ ทำให้สามารถเกิดข้อโต้แย้งทางข้อเท็จจริงได้ว่ากรณีใดที่มีการให้ความยินยอมหรือไม่ได้ให้ความยินยอมในกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นจากการกระทำของปัญญาประดิษฐ์ต่อการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้

4. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากปัญหาใหม่ที่เกิดขึ้นจากนวัตกรรมเหล่านี้ ทำให้เห็นได้ว่ากฎหมายที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบันนั้นไม่สอดคล้องต่อการกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาในอนาคต รัฐควรศึกษาปัญหาทุกอย่างให้ถี่ถ้วนร่วมกันกับทุกฝ่ายและกำหนดแนวทางใหม่ที่สอดคล้องกับแนวทางในระดับสากล การกำหนดให้สถานะทางกฎหมายของปัญญาประดิษฐ์เป็น “บุคคลอิเล็กทรอนิกส์” นั้นมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง แต่ลักษณะของการกำหนดสิทธิหน้าที่ต้องมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างไปจากบุคคลธรรมดาและนิติบุคคลในปัจจุบัน ผู้ประกอบกิจการที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้ออกแบบ ผู้ผลิต ผู้จำหน่าย ฯลฯ ต้องจัดให้มีการประกันภัยความเสียหายที่เกิดขึ้น ซึ่งเป็นมาตรการบังคับสิทธิเพื่อป้องกันผลที่จะตามมา นอกจากนี้ยังได้วางระบบกองทุนเพื่อชดเชยความเสียหายต่าง ๆ ซึ่งถ้าผู้ประกอบการรายใดที่ยินยอมจ่ายเงินเข้ากองทุนก็จะได้รับการจำกัดความรับผิดในภายหลังตามอัตราส่วน

สำหรับการควบคุมปัญญาประดิษฐ์ ต้องจัดให้มีกฎเกณฑ์ทางศีลธรรม (Code of Ethics) ในการประมวลผลของปัญญาประดิษฐ์ และเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยต้องเป็นไปตามมาตรฐานขั้นต่ำของกฎหมายยุโรปที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ถ้าปัญญาประดิษฐ์ที่จะต้องผลิตและใช้งานเป็นประเภทที่มีเทคโนโลยีก้าวหน้าและอาจส่งผลกระทบต่อสังคม จะต้องเข้าสู่ระบบการ “ยื่นจดทะเบียน” เพื่อตรวจสอบคุณลักษณะและมีการควบคุมการใช้โดยองค์กรวิชาชีพที่มีมาตรฐาน แนวทางในอนาคตจึงต้องมีการจัดเตรียมร่างกฎหมายสำหรับการคุ้มครองปัญญาประดิษฐ์ในประเทศไทยให้สอดคล้องกับหลักสากล

⁶⁴ ร่างพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้คำนึงถึงหลักการสำคัญเรื่องความยินยอมโดยกำหนดให้เจ้าของข้อมูลต้องให้ความยินยอมทั้งในขั้นตอนที่มีการเก็บรวบรวม ใช้ และเปิดเผยข้อมูล อย่างไรก็ตาม ยังมีประเด็นที่นักวิชาการบางส่วนกังวลใจคือในเรื่องมาตรา 16 ระบุให้เจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลต้องให้ความยินยอม แต่มีข้อยกเว้นคือเมื่อ “บทบัญญัติแห่งพระราชบัญญัตินี้หรือกฎหมายอื่นบัญญัติให้กระทำได้” นั้นหมายความว่า มีกรณีอีกหลาย ๆ กรณีที่อาจมีการเก็บรวบรวม ใช้ หรือเผยแพร่ข้อมูลส่วนบุคคลได้ โดยเจ้าของข้อมูลส่วนบุคคลไม่ทราบหรือไม่ได้ให้ความยินยอม